

Oblikovanje modela neformalnega izobraževanja študentov v okviru Mednarodne poletne šole muzeologije z namenom izboljšanja poučevanja kulturne dediščine

Zrinka Mileusnić

*Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije
zrinka.mileusnic@fhs.upr.si*

Pomen pridobivanja vednosti o kulturni dediščini izhaja iz njene vloge pomembnega gradnika družbene identitete. Z njo se začnemo spoznavati že v predšolskem in osnovnošolskem obdobju v vrtcih, šolah in muzejih. V šoli o njej poučujejo učitelji v skladu z vsebinami učnih načrtov in s sodobnimi pedagoškimi metodami, v muzejih pa muzejski pedagogi, praviloma v skladu z vsebinskimi usmeritvami muzejev. V okviru Mednarodne poletne šole muzeologije, namenjene izobraževanju sedanjih in bodočih muzejskih kadrov, smo z namenom izboljšanja neformalnega načina poučevanja o dediščini in premostitve odsotnosti sistemsko urejenega usklajevanja ter komuniciranja med vzgojitelji, učitelji in muzejskimi pedagogi oblikovali nov model poučevanja kulturne dediščine za študente dediščinskih ter pedagoških smeri. Osrednja tema muzejske šole v letu 2020 je bila dostopnost muzejev različnim ciljnim skupinam obiskovalcev s poudarkom na osebah s posebnimi potrebami, zato smo k razvoju modela povabili študente magistrskega študijskega programa Inkluzivna pedagogika Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem.

Ključne besede: kulturna dediščina, muzejska pedagogika, ranljive skupine, model izmenjave znanj

Uvod

Kulturna dediščina je pomemben gradnik družbene identitete. Z njo se začnemo spoznavati že v predšolskem in osnovnošolskem obdobju. Otroci vednost o dediščini pridobivajo v okviru različnih učnih okolij. V formalnem učnem okolju (vrtec in predvsem osnovna šola) gre za učenje o dediščini skozi vsebine učnih načrtov in v okviru organiziranih dejavnosti, vključenih v kulturne dneve. Drugo učno okolje, v katerem lahko otroci pridobivajo vednost o dediščini, je neformalno učno okolje muzejev, ki pridobivanje te vednosti omogoča z udeležbo v pedagoških programih v muzejih. Teh dejavnosti se otroci lahko udeležijo v okviru šolskih ali v okviru prostočasnih družinskih de-

javnosti. Za oblikovanje optimalnih programov za poučevanje kulturne dediščine v muzejih in njihovo uporabnost za poučevanje ter dopolnitev vsebin učnih načrtov v šolah sta nujna dobra povezanost in usklajenost obeh učnih okolij – šolskega in muzejskega. Povezanost in usklajenost sta pomembni na dveh ravneh – na ravni vsebin učnih načrtov in muzejskih vsebin ter na ravni usklajenih pedagoških metod. Na nacionalni ravni to povezovanje in uskladitev nista sistemsko urejena. Učitelji in vzgojitelji lahko vednost o dediščini pridobivajo prostovoljno skozi neformalne oblike izobraževanj. Po drugi strani pa imajo muzejski pedagogi praviloma izobrazbo iz temeljnih vsebin muzejev (npr. umetnostna zgodovina, arheologija ipd.), pedagoška znanja pa pridobivajo v okviru neformalnih izobraževanj.

V okviru Mednarodne poletne šole muzeologije, namenjene izobraževanju sedanjih in bodočih muzejskih kadrov, smo z namenom izboljšanja neformalnega načina poučevanja o dediščini in premostitve odsotnosti sistemsko urejenega usklajevanja in komuniciranja med učitelji, vzgojitelji in muzejskimi pedagogi oblikovali nov model poučevanja kulturne dediščine za študente dediščinskih in pedagoških smeri. Osrednja tema muzejske šole v letu 2019 je bila dostopnost muzejev različnim ciljnim skupinam obiskovalcev s poudarkom na osebah s posebnimi potrebami, zato smo k razvoju modela povabili študente magistrskega študijskega programa Inkluzivna pedagogika Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem (UP PEF).

Leta 2006 je na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem (UP FHŠ) Oddelek za arheologijo in dediščino (v nadaljevanju Oddelek) (do leta 2012 Oddelek za dediščino) na prvi stopnji začel izvajati bolonjski študijski program Kulturna dediščina. Oddelek danes izvaja dodiplomske študijske programe (Kulturna dediščina, Arheologija – dvopredmetna študijska programa), podiplomske magistrske študijske programe (Arheološka dediščina Sredozemlja, Dediščinski turizem – v sodelovanju s Fakulteto za turistične študije – Turistico Univerze na Primorskem, UP FTŠ) in podiplomske doktorske študijske programe (Arheologija, Upravljanje kulturnih virov in arhivov) in tako ponuja širok razpon izobraževanja na področju varovanja ter promocije kulturne dediščine (v nadaljevanju dediščina). Študijski program Kulturna dediščina je edini tovrstni študijski program v Sloveniji, zasnovan je izrazito interdisciplinarno in povezuje stroke, kot so arheologija, zgodovina, umetnostna zgodovina in etnologija. Dodatne študijske vsebine segajo tudi na področje konservatorstva, muzeologije in upravljanja dediščine.

Ob formalnem izobraževanju Oddelek vsako leto organizira tudi neformalno izobraževanje iz muzeologije v obliki Mednarodne poletne šole muzeologije (v nadaljevanju Poletna šola). Tovrstna oblika neformalnega izobraže-

vanja udeležencem omogoča spoznavanje aktualnih tem in izzivov na področju muzeologije, ki še niso vključene v učne načrte predmetov na omejenih študijskih programih. Zato izobraževanje poteka v sodelovanju z vodilnimi inštitucijami in različnimi profili zaposlenih v muzejih. Na ta način se udeležencem omogoča stik z realnim okoljem in pridobivanje novih znanj ter izkušenj, ki izhajajo iz različnih izzivov, s katerimi se pri svojem delu soočajo muzejski delavci, in načinov dela, s katerimi te izzive premagajo. Šola je namenjena študentom različnih smeri, ki želijo poglobiti znanje na področju muzeologije, in vsem zaposlenim v muzejih, ki želijo deliti in izmenjati izkušnje s kolegi iz drugih inštitucij ter na ta način izboljšati svoje delo.

Glavni cilj Poletne šole je vzpostaviti komunikacijo in odprto debato med muzejskimi strokovnjaki, strokovnjaki s področja izobraževanja ter študenti. Udeleženci imajo priložnost spoznati pretekle in aktualne muzejske projekte ter dobre prakse, da bi lahko nadgradili znanje o pomenu muzejev, njihovem odnosu do družbe in njihovi vlogi v sodobni družbi. Predavatelji iz različnih evropskih držav predstavijo svoje izkušnje, znanje, stališča, strategije in mnenja o muzejih ter muzeologiji in tako nudijo širši evropski sodoben pogled v obliki predavanj, delavnic in debat. Program Poletne šole je zasnovan v sodelovanju z ustanovami, ki se z različnih vidikov ukvarjajo s področjem muzeologije, kot so lokalni muzeji, nacionalna in mednarodna združenja ter inštitucije.

Ob koncu Poletne šole se izvaja evalvacija na podlagi obrazcev, ki je temelj za vsakoletno izboljšanje in nadgradnjo vsebine ter načina izvajanja šole v naslednjem letu. Do leta 2019 je organizacija potekala v sodelovanju s Forumom slovanskih kultur in združenjem European Museum Academy. Od leta 2019 smo k sodelovanju povabili še ICOM¹ Slovenija in Slovensko muzejsko društvo. Na podlagi rezultatov preteklih evalvacij smo program prilagodili in zmanjšali obseg predavanj *ex katedra* v korist praktičnega dela v okviru različnih krajših delavnic. Ravno tako smo uvedli dvojni obisk (en samostojen in en voden ogled) enega izmed lokalnih muzejev s ciljem spoznavanja lokalne dediščine in kritičnega vrednotenja načina njene prezentacije. Posledica teh sprememb se je pokazala že pri prijavih, in sicer kot občuten dvig zanimanja za Poletno šolo in z izjemno udeležbo domačih ter tujih študentov in muzejskih delavcev. Število udeležencev je omejeno na 30. V primerjavi s preteklimi leti, ko se je šole v povprečju udeležilo do deset študentov European Museum Academy iz Italije in so ostala mesta zapolnili študenti prve in

¹ ICOM je kratica za vodilno svetovno organizacijo na področju muzejev – International Council of Museums ali Mednarodni muzejski svet.

druge stopnje UP FHŠ (v okviru predmetov Muzeologija ter Muzeologija in konservatorstvo), so se v letu 2019 šole udeležili študenti vseh treh stopenj visokošolskega izobraževanja iz devetih držav (Slovenija – Univerza v Ljubljani in Univerza v Mariboru, Italija, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Portugalska, Nemčija, Črna Gora, Srbija, Brazilija) in tudi muzejski kustosi domačih ter tujih muzejev.

Evalvacije za leto 2019 so potrdile, da smo se že z manjšo spremembo načinov izvedbe muzejske poletne šole, z več skupinskega dela in samostojnega dela udeležencev usmerili na pravo pot, ki ima večji učinek na pridobivanje novih znanj in izkušenj ter posledično tudi boljši rezultat pri doseganju ciljev poletne šole. Presenetila pa nas je želja udeležencev po vključevanju osnovnih tem, predvsem o vsakdanjem praktičnem delu v muzejih. To je vključevalo tudi željo po pridobivanju ali poglobljanju znanja za delo z različnimi ciljnim skupinami obiskovalcev. Glede na dejstvo, da so bile do sedaj teme Poletne šole, povezane z muzejsko pedagogiko, predstavljene skozi izkušnje muzejskih pedagogov, smo zaznali, da je takšen pristop enostranski in zato pomanjkljiv ter da je v izvedbo Poletne šole nujno vključiti tudi strokovnjake s področja vzgoje in izobraževanja. Ob teh ugotovitvah in dejstvu, da se Poletne šole udeležujejo večinoma slušatelji in študenti smeri, povezanih z dediščino, smo začeli razmišljati o načinu, kako k udeležbi pritegniti študente pedagoških študijskih smeri. Zato smo najprej vzpostavili sodelovanje s predavatelji z UP PEF in skupaj zasnovali nov model neformalnega izobraževanja, ki temelji na aktivni izmenjavi znanj in v izvedbo vključuje tudi študente UP PEF.

Pri razvoju modela smo izhajali iz predpostavke, da se o dediščini najpogosteje učimo preko dejavnosti različnih muzejev in njihovih pedagoških programov. Z dediščino v muzejih se začnemo srečevati že v vrtcu in v osnovni šoli. Poučevanje o njej in njenih vrednotah v muzejskem kontekstu organizirajo in izvajajo muzejski pedagogi, v vrtcu ali šoli pa vzgojitelji in učitelji. Čeprav obe skupini organizirata dejavnosti z namenom razvoja znanja, so njihova temeljna strokovna znanja običajno različna. Na podlagi več študij, ki jih navajamo v nadaljevanju, je dokazano, da se razlikuje tudi stopnja motiviranosti za predstavljanje in spoznavanje dediščine, saj je delo muzejskih pedagogov v celoti usmerjeno v njeno predstavljanje, motivacija učiteljev pa je razpeta med celoten nabor kurikularnih pričakovanj in je v večjem obsegu usmerjena le v vsebine, povezane z učnimi načrti, celo v 90 % primerov, v manjšem obsegu pa je motivirana z drugimi dejavniki, kot so npr. pridobivanje novih izkušenj (39 %), nov način učenja (30 %), spodbujanje interesa in motivacije pri učencih (18 %) ter izvajanje pouka izven učilnice (17 %) (Kisiel

2005, 941). Obsežnejše večletne projektne študije v tujini so pokazale, da je delež učiteljev, ki so v okviru projektov v izvajanje pouka prvič vključili obisk muzejev, dokaj visok (66 %), njihov odziv pa je bil pozitiven, saj je 94 % anketiranih učiteljev muzejsko izkušnjo ocenilo kot pozitivno dopolnitev poučevanja (Hooper-Greenhill idr. 2004, 4). V navedeni študiji iz leta 2004 je bilo ugotovljeno, da se za obisk muzeja v večjem odstotku odločajo učitelji zgodovine in umetnosti ter v manjšem učitelji naravoslovja, kar se je v naslednjem poročilu iz leta 2007 skoraj izenačilo in so muzejski obisk v poučevanje vključevali predvsem učitelji zgodovine (24 %), naravoslovja in tehnologije (20 %) ter umetnosti (9 %), medtem ko so bili obiski muzejev s strani učiteljev drugih vsebin zastopani z nižjimi deleži (Research Centre for Museums and Galleries, Department for Culture, Media and Sport in Department for Children, Schools and Families 2007, 14). Po drugi strani je pomembno omeniti, da imajo muzejski pedagogi izobrazbo večinoma z enega izmed vsebinskih področij muzeja in v procesu izobraževanja za izvajanje poklica pridobijo znanja za predstavljanje dediščine različnim skupinam.² Njihovo delo je usmerjeno v predstavljanje dediščine javnosti in je povezano tudi z učnimi načrti, na podlagi prej navedenih podatkov pa domnevamo, da bi bilo lahko to povezovanje še boljše, kar bi se verjetno odražalo tudi v številu obiskov šolskih skupin v muzejih. Podatki, ki jih navajamo, sicer izhajajo iz tujine, saj tovrstnih projektov in analiz pri nas v objavljeni literaturi nismo zasledili.

Ob dejstvu, da obstajajo razlike v kompetencah (znanje, spretnosti, stališča in vrednote) vzgojiteljev, učiteljev osnovnih in srednjih šol ter muzejskih pedagogov, menimo, da je potrebno zagotoviti dialog za povezovanje različnih znanj. Premostitev in povezovanje sta lahko urejena sistemsko z medresorskim povezovanjem na ravni ministrstev, kar ponazarja dobra italijanska praksa, ki med drugimi oblikami sodelovanja vključuje tudi sodelovanje učiteljev pri oblikovanju muzejskih pedagoških programov in tako zagotavlja njihovo boljše povezanost z učnimi načrti ter posledično tudi večjo uporabnost in večjo motiviranost učiteljev za vključevanje muzejskega obiska v poučevanje (Di Ruscio 2013, 14–16). Druga možnost za premostitev razlik je izvedba neformalnih izobraževanj in izmenjav znanj v okviru različnih oblik interdisciplinarnih sodelovanj ter razvoj modelov. Zato smo za Poletno šolo v letu 2020 predvideli in vzpostavili sodelovanje med predavatelji UP FHŠ in UP PEF. Prednost neformalnega izobraževanja je tudi povezovanje in možnost vzpostavitve dialoga med študenti dediščinskih in pedagoških smeri oziroma bodočih učiteljev in muzejskih pedagogov. S povezovanjem študentov in bodo-

² Za analizo ustreznosti izraza »muzejska pedagogika« glej Tavčar (2009, 23–32).

čih diplomantov različnih študijskih smeri že v času študijskega procesa smo pričakovali, da se bo vzpostavilo medsebojno prepoznavanje in povezovanje različnih znanj ter izhodišče za kasnejše sodelovanje. Takšen pristop pomeni poskus nadgradnje italijanske prakse, saj se v italijanski model vključujejo že aktivni učitelji in muzejski pedagogi, medtem ko smo v našem modelu vzpostavitev sodelovanja predvideli že na ravni njihovega izobraževanja. To je bil tudi cilj modela neformalnega izobraževanja, ki smo ga oblikovali v okviru programa Mednarodne poletne šole muzeologije, kar bomo predstavili v nadaljevanju. Izvajanje poletne šole v letu 2020 je bilo onemogočeno zaradi izbruha pandemije covid-19, kar je posledično onemogočilo dejansko izvedbo predvidenega modela in tudi njegovo evalvacijo.

Osnovni pojmi in izhodišča

V poglavju bodo predstavljene definicije osnovnih pojmov in procesov, nujnih za razumevanje pomena učenja o dediščini. Definicija je prevzeta iz nacionalne zakonodaje (Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1) 2008), medtem ko ilustrativni primer razvoja odnosa do dediščine temelji na avtoričini izbiri obstoječega koncepta, ki je za potrebe tega prispevka najenostavnejši in najrazumljivejši.

Dediščina predstavlja temelj družbe in njene identitete. Zato je njeno varstvo ena izmed temeljnih nalog družbe, kar navaja tudi 5. člen Ustave Republike Slovenije. Zakon o varstvu kulturne dediščine (v nadaljevanju ZVKD) jo v 2. odstavku 1. člena definira tako:

Dediščina so dobrine, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti, ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas.

Torej, gre za široko opredeljen pojem, katerega javna korist obsega tudi vključevanje vedenja o dediščini v vzgojo, izobraževanje in usposabljanje. Cilj njenega vključevanja omogoča spoznavanje, prepoznavanje in razumevanje njenih vrednot ter oblikovanje odnosa, ki vključuje skrb za lastno dediščino in njeno varovanje ter ohranjanje za bodočnost, kakor tudi spoštovanje dediščine drugih. V nadaljevanju se bomo osredotočili na učenje o dediščini v muzejskem kontekstu.

Slika 1

Krog vednosti o dediščini
(prirejeno po Thurley 2005)

Najenostavnejše načelo, s katerim lahko nazorno prikažemo odnos do dediščine, je koncept »kroga dediščine«, ki ga je za potrebe strategije združenja English Heritage oblikoval Thurley (2005). V tem prispevku smo ta koncept nadgradili tako, da smo krog dopolnili s pojmom vednosti o dediščini, saj vključitev v krog dediščine na kateri koli točki predstavlja tudi oblikovanje vednosti o njej. Thurleyev koncept prinaša enostavno razlago odnosa do dediščine in razvoja vednosti o njej, sestavljenega iz štirih faz. Čeprav se je v krog možno vključiti v kateri koli fazi in je to odvisno od našega predhodnega znanja o dediščini ter zanimanju ali skrbi za njeno varstvo, lahko opredelimo prvo ali »vstopno« fazo, ki od tistega, ki se vključuje, ne zahteva več kot pripravljenost na novo izkušnjo. Prvo fazo, ki se začne z uživanjem v dediščini, bi, v kontekstu vzgoje in izobraževanja, lahko enačili z obiskom muzeja in opazovanjem. Vzdušje muzeja, stari in zanimivi predmeti naj bi vzbudili željo po razumevanju tega, kar vidimo. V praksi se je pokazalo, da samo soočanje otroka z dediščino ni dovolj in uvajanje otrok v spoznavanje ter razumevanje zahteva več (Tavčar 2009, 59–60).

Tako otrok z željo po razumevanju videne dediščine prihaja v drugo fazo, v kateri, s pomočjo muzejskega pedagoga in udeležbe v različnih programih, kot so vodenje po razstavah, delavnice ali podobno, na različne načine sprejema znanja o dediščini, tj. razvije razumevanje. Praviloma naj bi razstave in pedagoški programi temeljili na eni izmed uveljavljenih učnih teorij, kot npr. na Kolbovi učni teoriji za muzeje, ki je sicer prilagojena za odrasle, ali na kateri izmed drugih učnih teorij, uveljavljenih v muzejskem pedagoškem delu tekom 20. stoletja (Hoogstraet in Vels Heijn 2015, 21–22).

Razumevanju sledi prehod v naslednjo fazo, fazo vrednotenja ali spoštovanja. Tudi v tej fazi je vloga muzejskega pedagoga pomembna, saj je otroka potrebno pripeljati do odgovorov na vprašanja kot npr., zakaj je dediščina pomembna, kaj pomeni zame, ali je to moja dediščina ipd. Odgovori naj bi otroka spodbudili k spoštovanju dediščine, saj se na njihovi podlagi lahko z njo identificira in poveže ter razvije osebni odnos, ki predpostavlja tudi prehod v naslednjo fazo, ko želimo sodelovati ali vsaj razumemo, zakaj je za dediščino potrebno skrbeti in jo tudi varovati ter ohranяти. V tej fazi lahko ločimo nadaljnje sodelovanje med otroki in odraslimi. Zaključek te faze naj bi se usmeril nazaj k prvi in omogočil nov obrat »kolesa dediščine« – torej, skrbeli bomo za dediščino, da bi lahko v njej uživali drugi. Na tem mestu odrasli obiskovalci muzejev skorajda nimajo omejitev, medtem ko otroci lahko svoje učenje zaključijo, nadgradijo ali delujejo kot promotorji dediščine med prijatelji in največkrat v družinskem krogu.

K Thurleyevemu diagramu smo dodali še en povezujoč in bistven element – vednost o dediščini, ki je rezultat sodelovanja v krogu dediščine (slika 1). Vednost o dediščini naj bi nastajala in se gradila v vseh naštetih fazah in povezovala kontekst ter vsebino dveh učnih okolij – muzeja in šole. Odvisna je od priprave na obisk muzeja, od izkušnje v muzeju na podlagi dejavnosti v okviru muzejske pedagogike in tega, ali se bo učenje nadaljevalo in integriralo v vzgojni ali izobraževalni kontekst, kjer je nadaljnje učenje o dediščini odvisno predvsem od vzgojiteljev in učiteljev, njihovega znanja o dediščini in nenazadnje tudi motiviranosti, ampak tudi od vsebin učnih načrtov. Zato je še enkrat pomembno poudariti nujo po usklajevanju, povezovanju in izmenjavi znanj, izkušenj in potreb med obema skupinama izvajalcev pedagoških procesov, saj mora biti njuno znanje usklajeno in prilagojeno okolju, v katerem se izvaja. A kot je bilo že na več mestih poudarjeno, je in mora biti učenje v muzeju drugačno od tistega v šoli (Tavčar 2009, 29, 65–73; Bračun Sova in Kemperl 2014, 14), saj slednje sledi obveznim vsebinam učnih načrtov in pridobivanju znanja v skladu s predvidenimi standardi, medtem ko je učenje v muzejih neformalno in sproščeno, sledi vsebinam posameznih muzejev, ni nujno povezano z učnimi načrti in ne zahteva pridobivanja predpisanih standardov znanja, temveč se osredotoča predvsem na pridobivanje pozitivnih in prijetnih izkušenj.

Možnosti izobraževanja na področju kulturne dediščine in muzejske pedagogike

Izhajajoč iz prej navedenega pomena dediščine in njene družbene funkcije je jasno, da ima pri tem poučevanje o dediščini izjemno pomembno vlogo.

Javnost se o njej najpogosteje uči na dva načina: splošno, tj. v šoli in ob obiskih muzejev, in temeljito – v primeru izbire specifičnega študija. Ta dvojnost se odraža tudi v odnosu javnosti do dediščine, pogosto v nepopolnem razumevanju njenega pomena, napačnih interpretacijah in posledično ob zmanjšani podpori njenemu varstvu in tudi njene rabe na področju trajnostnega razvoja (kjer je njen potencial sicer visoko ocenjen) (Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino 2019, 13, 18). Tudi med študenti študijskih smeri, povezanih z dediščino, kot so npr. arheologija, kulturna dediščina ali dediščinski turizem, pri katerih se pričakuje visoka motiviranost, velikokrat izvemo, da so muzej nazadnje obiskali v osnovni šoli in se tega spominjajo le kot pouka prostega dneva, brez povezav z vsebino ali pridobljenih znanj.³ Tudi njihovo poznavanje dediščine, ki izhaja iz predhodnega formalnega izobraževanja, temelji le na znanju, pridobljenem zaradi lastnega interesa, ne pa na strukturiranem znanju. Zato se moramo na tem mestu vprašati, kje prihaja do ovir, ki so vzrok za takšno raven vednosti o dediščini in zakaj delo muzejskih pedagogov ter učiteljev ne zagotavlja zadostnega splošnega znanja o njej?

Odgovor lahko poiščemo v izobrazbi tako muzejskih pedagogov kot učiteljev. Muzejski pedagogi so večinoma strokovnjaki z izobrazbo na področju, ki ga pokrivajo posamezni muzeji, in nimajo formalne izobrazbe s področja vzgoje in izobraževanja. Obenem pa je razvidno, da je razvoj muzejske pedagogike večinoma izhajal iz izobraževalnih potreb šolske pedagogike, ki se ji je prilagajal, namesto da bi sledil ciljem muzejskega izobraževanja (Tavčar 2009, 30–31).

Leta 2012 je Slovensko muzejsko društvo na letnem zborovanju z naslovom »Slovenski muzeji v 21. stoletju: kako naprej?« del srečanja posvetilo temi izobraževanja in usposabljanja za muzejske poklice. Zbrani podatki kažejo na dejstvo, da izobraževanje za te poklice poteka na formalni in neformalni ravni. Na formalni se izvaja v okviru različnih študijskih programov, kot so npr. umetnostna dediščina, etnologija in arheologija. Tako lahko potencialni bodoči muzejski delavci znanja o muzeologiji pridobivajo pri različnih predmetih na prvi, drugi in tretji stopnji študija, a so le-ta večinoma prilagojena študijskim programom in se usmerjajo v muzeološke vidike posameznih področij, brez pedagoških vsebin (Rovšnik 2012, 10–12). Študenti se sicer med študijem udeležijo različnih dejavnosti v muzejih, ki vključujejo tudi muzejsko pedagogiko, a praviloma znanja s tega področja pridobivajo šele ob za-

³ Opazka izhaja iz avtoričine izkušnje na podlagi pisnih evalvacij in pogovorov s študenti pri različnih predmetih na omenjenih študijskih smereh.

poslitvi v muzejih, skozi neformalne oblike izobraževanja. Na tem mestu se moramo vprašati, kako bodoče muzejske pedagoge motivirati za pridobivanje znanj s področja vzgoje in izobraževanja, saj bi lahko na ta način morda še lažje načrtovali in izvajali svoje delo ter, kar je še pomembnejše, lažje razumeli cilje in načine poučevanja na različnih stopnjah izobraževanja ter tako tudi lažje vzpostavili in uskladili sodelovanje z različnimi izobraževalnimi okolji.

Med prispevki zborovanja je bila pozornost namenjena tudi muzejski pedagogiki in določanju kompetenc muzejskih pedagogov (Bračun Sova in Kemperl 2012, 43–46). Na področju izobraževanja formalno izobrazbo na tem področju ponuja le drugostopenjski študij Muzejska pedagogika, ki ga izvaja Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani. Študij je bil v času nastajanja pričujočega zbornika v fazi priprave, sedaj pa se že izvaja. Omogoča poglobljen vpogled in pridobivanje tako teoretičnih kot tudi praktičnih znanj s področja muzejske pedagogike za diplomante različnih smeri, vključno z diplomanti pedagoških (Rovšnik 2012, 12). Ob tem študijskem programu fakulteta izvaja tudi študijski program za muzejskopedagoško izpopolnjevanje, ki je ravno tako namenjen diplomantom različnih smeri. To sta edina visokošolska programa, ki sta namenjena obema skupinama, ki sodelujeta v poučevanju dediščine – bodočim muzejskim pedagogom in bodočim učiteljem. Podatkov o interesu študentov za tovrsten študij, ki bi ga odražalo število vpisanih nanj, nismo zasledili. Posledično tudi nimamo podatkov o sestavi študentov, vpisanih v omenjene programe z vidika predhodno končanih študijskih smeri na prvi stopnji.

Neformalne oblike izobraževanja za muzejske delavce, predstavljene na omenjenem zborovanju, so številne; namenjene so študentom, tj. bodočim muzejskim delavcem, ter aktivnim muzejskim delavcem in le v manjšem obsegu tudi učiteljem. Muzejskega izobraževanja, ki bi bilo namenjeno tudi študentom pedagoških smeri, nismo zasledili. In ravno v tem vidimo eno izmed ovir za razvoj kompetenc za poučevanje o dediščini pri diplomantih pedagoških študijskih programov. Na podlagi pregleda predmetnikov pedagoških programov, ki se izvajajo na Univerzi v Ljubljani, Univerzi v Mariboru in Univerzi na Primorskem, lahko rečemo, da je dediščina skromno zastopana ali povsem odsotna, kar je razumljivo, saj so vsebine, ki jih morajo obvladati bodoči učitelji, številne. O nekaterih vsebinah, kot npr. o obdobjih človekove preteklosti, ki jih raziskuje arheologija, pa v poučevanje bodočih učiteljev sploh niso vključeni arheologi, temveč o tem poučujejo zgodovinarji ali umetnostni zgodovinarji, tj. strokovnjaki za druga področja. Zaradi navedenega od bodočih učiteljev ne moremo pričakovati visoke motivacije za poučevanje o dediščini ali zadostnega poznavanja možnosti za poučevanje dediščine

v drugem učnem okolju, kot npr. v muzeju. Zato se moramo na tem mestu vprašati, kako bi študentom pedagoških smeri lahko približali dediščino in jih motivirali, da bi pri svojem delu kot učitelji izkoristili več možnosti, ki jih ponujajo muzeji?

Predstavitev modela neformalnega izobraževanja študentov za poučevanje oseb s posebnimi potrebami o kulturni dediščini

Poletna šola praviloma sledi letnim temam Mednarodnega muzejskega dneva v organizaciji ICOM-a. Tema leta 2020 je bila »Muzeji in enakost: raznolikost in inkluzivnost«. Da bi zagotovili ustrezno vsebinsko in didaktično povezanost pedagogov ter muzejskih pedagogov, smo se odločili, da v izvajanje Poletne šole vključimo študente programa Inkluzivna pedagogika UP PEF, ki v okviru študija razvijajo kompetence za zagotavljanje inkluzivnega okolja, enakosti in raznolikosti. UP FHŠ je predhodno že sodelovala z UP PEF na področju povezovanja dediščine in inkluzivne pedagogike, in sicer v okviru mednarodnega projekta »AS – Arheologija za vse: oživljanje arheološkega parka Simonov zaliv« ter z vključevanjem študentov UP PEF v študentske projekte Oddelka za arheologijo in dediščino UP FHŠ (PKP- in ŠIPK-projekti).

Sodelovanje na Poletni šoli 2020 smo predvideli pri pripravi in izvedbi praktičnega dela, ki poteka v lokalnih muzejih.

Pri dosedanjih izvedbah Poletne šole je bil praktični del usmerjen predvsem v pridobivanje klasičnih izkušenj in znanj, ki so temeljili izključno na vidikih muzejske pedagogike, usmerjenih v delo muzejskega pedagoga. Poučevanje je bilo do sedaj le v manjšem obsegu osredotočeno na prilagajanje predstavljanja vsebin specifičnim ciljnim skupinam oziroma osebam s posebnimi potrebami. V ta namen so se v izvajanje Poletne šole vključile predavateljice z UP PEF, ki so slušateljem predstavile značilnosti in potrebe posameznih skupin oseb s posebnimi potrebami. Z novim modelom neformalnega izobraževanja študentov za poučevanje oseb s posebnimi potrebami o kulturni dediščini smo želeli v okviru praktičnega dela Poletne šole predstaviti izkušnje realnega, lokalnega in s tem tudi dostopnega okolja ter tako vzpostaviti interdisciplinarno sodelovanje med bodočimi pedagogi in muzejskimi pedagogi že na ravni študija. Obliko izobraževanja na temo inkluzivne pedagogike, ki je do sedaj potekala *ex cathedra*, smo želeli nadgraditi z izkustvenim učenjem in s sodelovanjem študentov različnih smeri, predvsem humanističnih in pedagoških. V nadaljevanju predstavljamo zasnovo predvidenega modela neformalnega izobraževanja študentov z integracijo informiranega znanja o dediščini in znanja s področja didaktike oziroma inkluzivne pedagogike.

Predvideli smo enodnevno izobraževanje, ki bi potekalo v enem izmed lokalnih muzejev. Tema izobraževanja, prilagojena letni temi muzejske šole, je bila: »Obisk muzeja za ranljive skupine«. Izobraževanje izvajajo študentje inkluzivne pedagogike in slušatelji Poletne šole pod vodstvom dveh mentoric (pripravijo in predstavijo gradiva, predstavijo potek dela, spremljajo potek dela in ga skupaj z udeleženci tudi evalvirajo).

Osnovni cilj izobraževanja je pridobivanje znanj in izkušenj na treh področjih:

- spoznavanje ovir in omejitev, s katerimi se ob obisku muzeja srečujejo osebe s posebnimi potrebami;
- spoznavanje načina dela z osebami s posebnimi potrebami v muzejskem kontekstu;
- spoznavanje lokalne kulturne dediščine na temelju ogleda stalne razstave v lokalnem muzeju.

Sekundarni cilj je povezovanje študentov različnih študijskih programov (UP PEF in UP FHŠ) za načrtovanje in predstavljanje ustrezne vednosti o dediščini. Delavnice so namenjene:

- razvijanju sposobnosti aktivnega sodelovanja pri skupinskem delu,
- uporabi obstoječega in pridobljenega znanja,
- spoznavanju drugega strokovnega področja s sodelovanjem s študenti drugih programov,
- oblikovanju kritičnega pristopa in analizi načina vodenja po muzeju na podlagi lastne izkušnje in opazovanja,
- pridobivanju novega znanja o kulturni dediščini in njenem predstavljanju skupinam s posebnimi potrebami skozi aktivno izvedbo predvidenih korakov.

Potek dela predvideva naslednje faze:

1. *Priprava.* V pripravljalni fazi je predvideno najintenzivnejše sodelovanje mentoric visokošolskih učiteljic. Vsaka mentorica naj bi pripravila gradiva za posamezno skupino. Mentorica za področje inkluzivne pedagogike bi pripravila gradiva za delo z osebami s posebnimi potrebami, natančneje s slepimi in slabovidnimi in z gibalno oviranimi. Mentorica za področje dediščine bi pripravila gradiva na temo lokalne dediščine v okviru stalne razstave lokalnega muzeja in na temo dostopnosti muzejev za osebe s posebnimi potrebami. Gradiva bi obsegala osnovno

literaturo, ki bi jo študenti inkluzivne pedagogike sami preučili. Nato bi sledila pogovor in priprava, morebiti tudi informativni obisk muzeja. Na ta način bi se študenti inkluzivne pedagogike pripravili za vlogo voditeljev skupine slepih in slabovidnih ter gibalno oviranih po izbranem muzeju.

Drugi del priprav bi bil namenjen slušateljem Poletne šole, med katerimi so študenti dediščinskih področij in aktivni muzejski delavci. Za to skupino je predviden pregled osnovne literature enakih gradiv, kot so bila pripravljena za prvo skupino. Temu bi sledila tudi priprava na uporabo pripomočkov (maske, voziček), s katerimi se bodo udeležili vodnega obiska muzeja.

2. *Izvedba obiska muzeja.* Drugi del izobraževanja predvideva povsem samostojno delo slušateljev Poletne šole in študentov inkluzivne pedagogike, brez sodelovanja mentorice visokošolskih učiteljic. Predvidene metode vključujejo izkustveno učenje, s poudarkom na igranju vlog. Predvideva se voden ogled stalne razstave v lokalnem muzeju, pri čemer bi bili slušatelji Poletne šole v vlogi slepih in slabovidnih ali gibalno oviranih oseb (le eno izmed navedenega). Študenti inkluzivne pedagogike pa bi vodili ogled v vlogi muzejskega pedagoga, specializiranega za vodenje oseb s posebnimi potrebami. Za slušatelje v vlogi oseb s posebnimi potrebami je predvidena pasivnejša vloga in je interaktivnost prepuščena njihovemu pravemu značaju, kar pomeni, da bi jim prepustili odločitev, ali se bodo na vodenje in na svojo novo vlogo odzvali pasivno ali aktivno. Študenti v vlogi vodičev pa bi si vodenje po razstavi razporedili, bi pa bili vsi ves čas prisotni. Tudi njihove reakcije na morebitna vprašanja ali na morebitne ovire naj bi bile spontane in takšne, kot bi bile tudi v realnem okolju in situaciji. Končni cilj je izpeljati vodenje od začetka do konca razstave in celotni skupini v vlogi obiskovalcev omogočiti izkušnjo vodenja.
3. *Refleksija in evalvacija.* Tretji del izobraževanja bi potekal v predavalnici. Ta ponovno predvideva udeležbo in aktivno sodelovanje oziroma vodenje s strani mentorice visokošolskih učiteljic. Na podlagi pripravljenih gradiv in izvedenega vodenja v različnih vlogah bi mentorici vodili strukturirano debato o pridobljenih izkušnjah ter preverili, ali in v kakšnem obsegu so udeleženci pridobili nova znanja ter ali so s pridobljenimi izkušnjami doživeli kaj novega ali spremenili odnos ali razumevanje ene izmed osrednjih tem izobraževanja. Skozi debato bi poskušali prepoznati indikatorje, ki bi omogočili ugotovitev, ali so bili zastavljeni cilji izobraževanja doseženi oziroma ali so bili doseženi vsi ele-

menti kroga dediščine. Predstavili bi morebitne opažene pomanjkljivosti pri organizaciji in izvedbi, kar bi bila priložnost za predloge oziroma konstruktivno nadgradnjo izvedenega.

Zaključek

S predstavljenim modelom želimo oblikovati neformalno izobraževanje, ki bo omogočilo vzpostavitev učnega okolja, v katerem bi se študenti humanističnih in pedagoških programov učili o pomembnih elementih, povezanih z vsakdanjim delom v muzejih. S predvidenim modelom izobraževanja bi vzpostavili povezave med različnimi vsebinami, med katerimi izpostavljamo povezave izobraževanja v muzeju, visokošolskega izobraževanja na podiplomski stopnji, inkluzivne pedagogike in vedenja o dediščini. Na ta način se študentje inkluzivne pedagogike in študentje humanističnih vsebin povežejo ter sodelujejo že v procesu študija in na ta način pridobijo priložnost za razvoj ter realizacijo povezovalnih pristopov in strategij v prihodnosti, s poudarkom na razvoju prilagoditev za osebe s posebnimi potrebami, kar sodi v nabor kompetenc magistrskega študijskega programa Inkluzivna pedagogika. Obenem pa imajo možnost integriranega delovanja in povezovanja z drugimi študijskimi programi, področji (humanistika), dejavnostmi (poletna šola), izobraževalnimi okolji (muzeji).

Primerjavo med sedanjim stanjem na področju formalnega in neformalnega izobraževanja in pričakovanimi učinki predvidenega neformalnega izo-

	UP FHŠ	UP PeF	
Primarno področje izobraževanja in pridobljena znanja	Humanistične vsebine, kulturna dediščina	Predmetna znanja in pedagoške vsebine, pedagoške metode	Formalno izobraževanje
Vednost o dediščini	Načrtovana in sistematična	Naključna in nesistematična	
Način poučevanja o dediščini	V skladu z vsebinskimi usmeritvami muzejev	V skladu z učnimi načrti in standardi znanja	
Poznavanje pedagoških metod in prilagoditev za osebe s posebnimi potrebami	Naključno in nesistematično	Načrtovano in sistematično	
Sodelovanje pri muzejskih pedagoških programih	Oblikovanje programov	Uporaba programov	

Slika 2 Sedanje stanje

braževanja za študente o kulturni dediščini, s poudarkom na prilagoditvah za osebe s posebnimi potrebami, ponazarjamo s slikama 2 in 3, ki ponazarjata sedanje stanje in pričakovane učinke na področju povezovanja ter sodelovanja pri oblikovanju muzejskih pedagoških programov in njihovega usklajevanja z izvedbo učnih načrtov kakor tudi pridobivanje novih kompetenc bodočih pedagogov ter muzejskih pedagogov.

Predvidena izmenjava znanj naj bi potekala v več smereh: iz smeri študentov inkluzivne pedagogike k študentom humanističnih smeri in obratno ter v smeri povezovanja študentov obeh smeri in udeležencev Poletne šole, ki so že zaposleni v muzejih. Z izkušnjo v specifični vlogi naj bi slušatelji izkusili doživetje, ki ga doživijo ciljne skupine oseb s posebnimi potrebami v muzeju. Pričakujemo, da bi udeleženci na ta način razvili boljše razumevanje oseb s posebnimi potrebami in bi jim pri svojem delu v muzejih posledično znali bolje pripraviti na programe ali odstraniti morebitne ovire, ki se jih pred to izkušnjo morda niti niso zavedali. Skozi vodenje pa naj bi spoznali tudi osnove dela z osebami s posebnimi potrebami ter bili pripravljeni za njihovo aplikacijo pri svojem delu. Študenti inkluzivne pedagogike pa bi dobili izkušnjo

	UP FHŠ	UP PeF	
Primarno področje izobraževanja in pridobljena znanja	Humanistične vsebine, kulturna dediščina	Predmetna znanja in pedagoške vsebine, pedagoške metode	Formalno izobr.
Vednost o dediščini	Načrtovana in sistematična		Neformalno izobraževanje
Način poučevanja o dediščini	V skladu z vsebinskimi usmeritvami muzejev in v skladu z učnimi načrti ter standardi znanja		
Poznavanje pedagoških metod in prilagoditev za osebe s posebnimi potrebami	Načrtovano		
Sodelovanje pri muzejskih pedagoških programih	Skupno oblikovanje, izvedba in uporaba programov		
Pridobljene kompetence	Sposobnost uporabe prilagoditev za osebe s posebnimi potrebami pri oblikovanju programov muzejske pedagogike	Sposobnost učinkovitega vključevanja vseh otrok v krog vednosti o dediščini	Formalno izobr.

Slika 3 Stanje s pričakovanimi učinki aplikacije modela neformalnega izobraževanja študentov za izobraževanje o kulturni dediščini

vodenja v umetno oblikovanem posnetku realnega okolja ter na ta način preverili svoje znanje in sposobnosti aplikacije le-tega ter zaznali morebitne pomanjkljivosti obstoječih prilagoditev in možne rešitve.

Seveda je cilj vodenja tudi spoznavanje lokalne kulturne dediščine. Ker vodenje zahteva tudi interaktivno udeležbo z vprašanji in odgovori ter interpretacijo, ki sloni na razumevanju vrednot dediščine, bi s svojim znanjem na tem področju delovali v smeri razvoja znanja študentov inkluzivne pedagogike o dediščini. Z vprašanji bi jih pripravili k premisleku o dediščini, po kateri vodijo, o njenih vrednotah in načinu njene interpretacije. Na takšen način naj bi ob fokusu na vodenju skupine oseb s posebnimi potrebami pridobili tudi znanja o dediščini in načinih njene prezentacije.

V letu 2020 je bila Poletna šola žal odpovedana zaradi epidemije in upamo, da bo predstavljeni model lahko zaživel v naslednjem letu. V vsakem primeru je to model, ki vzpostavlja in omogoča interdisciplinarno sodelovanje na ravni študentov ter tudi visokošolskih učiteljev, izmenjavo in pridobivanje novih znanj in tudi novih kompetenc, kot sta sposobnost uporabe prilagoditev za osebe s posebnimi potrebami pri oblikovanju programov muzejske pedagogike za študente humanističnih smeri in sposobnost učinkovitega vključevanja vseh otrok v krog vednosti o dediščini za študente pedagoških smeri. Ker se skupinsko delo in metoda igranja vlog študentom največkrat zdita zabavna, saj omogočata uvide s preobratom in izkušnjo spoznavanja različnih ciljnih skupin ter njihovih potreb, domnevamo, da bo predstavljeni model deloval tudi na motivacijo vseh udeleženi za nadaljnje raziskovanje in uporabo novopridobljenega znanja. Najpomembnejši rezultat, ki ga pričakujemo, pa je vzpostavitev temeljev za interdisciplinarno sodelovanje in dialog med bodočimi učitelji ter muzejskimi pedagogi, ki bo vplival na njihovo boljše delovanje in sodelovanje v prihodnosti ter posledično tudi na dvig zavesti o dediščini.

Literatura

- Bračun Sova, R., in M. Kemperl, 2012. »Pomen kompetenc za kakovostno vzgojno-izobraževalno delo v (slovenskih) muzejih in vprašanje poklicne identitete muzejskega pedagoga.« V *Zborovanje Slovenskega muzejskega društva: slovenski muzeji v 21. stoletju; kako naprej?* ur. M. Jenko, 43–46. Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo.
- . 2014. »Muzej – pomemben partner v šolskem sistemu.« *Argo* 57 (2): 11–16.
- Di Ruscio, I. 2013. *Inovativno načrtovanje na področju muzejske pedagogike*. Rim: Open Museums.
- Hoogstraal, E., in A. Vels Heijn, 2015. *Kolbova učna teorija v muzeju: sanjač, mi-*

- slec, preizkuševalec, dejavnež*. Prev. M. Skočir. Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo.
- Hooper-Greenhill, E., J. Dodd, M. Phillips, C. Jones, J. Woodward in H. O'Riain. 2004. *Inspiration, Identity, Learning: The Value of Museums. The Evaluation of the Impact of DCMS/DfES Strategic Commissioning 2003–2004: National/Regional Museum Education Partnerships*. Full Report. London: DCMS; Leicester: Research Centre for Museums and Galleries.
- Kiesel, J. 2005. »Understanding Elementary Teacher Motivations for Science Fieldtrips.« *Science Education* 89 (6): 936–955.
- Ministrstvo za kulturo, Direktorat za kulturno dediščino. 2019. »Strategija kulturne dediščine 2020–2023.« https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/DEDISCINA/STRAT_KD_2019.pdf.
- Research Centre for Museums and Galleries, Department for Culture, Media and Sport in Department for Children, Schools and Families. 2007. *Inspiration, Identity, Learning: The Value of Museums: Second Study. An Evaluation of the DCMS/DCSF National/Regional Museum Partnership Programme in 2006–2007*. Leicester: Research Centre for Museums and Galleries.
- Rovšnik, B. 2012. »Uvodni povzetek.« V *Zborovanje Slovenskega muzejskega društva: slovenski muzeji v 21. stoletju; kako naprej?* ur. M. Jenko, 10–14. Ljubljana: Slovensko muzejsko društvo.
- Tavčar, L. 2009. *Homo spectator*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Thurley, S. 2005. »Into the Future: Our Strategy for 2005–2010.« *Conservation Bulletin* 49:26–27.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1). 2008. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 16. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2008-01-0485>

Creating a Model of Non-Formal Education of Students within the International Summer School of Museology in Order to Improve the Teaching of Cultural Heritage

The importance of acquiring knowledge about cultural heritage stems from its role as an essential segment of social identity. We learn about it in the pre-school and primary school period in kindergartens, schools and museums. In school, pedagogues teach about it following the contents of curricula and modern pedagogical methods. Museum pedagogues teach about it according to museums' content guidelines. As part of the International Summer School of Museology, intended to educate current and future museum staff, we designed a new model of teaching cultural heritage for students of heritage and pedagogical education. The main objective is to improve the informal teaching of heritage and overcome the lack of systematic coordination and communication between educators and museum educators. The focal topic of the museum school in 2020 was the accessibility of museums to different groups of visitors with an emphasis on visitors with special needs, so we invited stu-

dents of the master's study programme Inclusive Pedagogy from the Faculty of Education at the University of Primorska.

Keywords: cultural heritage, museum pedagogy, vulnerable groups, knowledge exchange model